

Beslut

**efter kvalitetsgranskning av kommuners uppsökande
verksamhet för komvux på grundläggande nivå i Osby
kommun**

Inledning

Skolinspektionen har med stöd av 26 kap. 19–20 §§ skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning av Osby kommun avseende kvaliteten i den uppsökande verksamheten för kommunal vuxenutbildning (komvux) på grundläggande nivå. Granskningens syfte är att granska kvaliteten i kommunernas uppsökande verksamhet för komvux på grundläggande nivå genom att granska i vilken utsträckning den är aktiv och motiverande för de vuxna som har behov av och rätt att delta i utbildning på grundläggande nivå.

Skolinspektionen gör en samlad bedömning utifrån de kvalitetskriterier som tagits fram för granskningen. Kvalitetskriterierna återfinns i bilaga 1. Skolinspektionen bedömer om verksamheten uppfyller kvalitetskriterierna i hög utsträckning, i flera delar eller i låg utsträckning. Om Skolinspektionen bedömer att ett utvecklingsarbete behövs för att höja verksamhetens kvalitet anges ett eller flera utvecklingsområden. En skriftlig redovisning av åtgärder begärs då av huvudmannen. I bilaga 3 återfinns granskningens författningsstöd.

Beslut

I vilken utsträckning som kommunens uppsökande verksamhet är aktiv och motiverande för de vuxna som har rätt att delta i utbildning på grundläggande nivå

Osby kommun uppfyller de framtagna kvalitetskriterierna inom området i följande utsträckning:

Skolinspektionen bedömer att den uppsökande verksamheten **i flera delar** är aktiv och motiverande för de vuxna som har rätt att delta i utbildning på grundläggande nivå.

Kommunen behöver inleda ett utvecklingsarbete inom följande delar:

- Utveckla ett systematiskt arbetssätt för att få en bred bild över vilka grupper av kvinnor och män i kommunen som är i behov av och har rätt till utbildning på grundläggande nivå.

Uppföljning

Osby kommun ska **senast den 6 maj 2026** redovisa till Skolinspektionen vilka förbättringsåtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena och resultat av dessa åtgärder. Som stöd för redovisningen bör bifogad mall användas. Skicka redogörelsen till **skolinspektionen.umea@skolinspektionen.se**. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer 2024:9209 för granskningen i de handlingar som sänds in.

Skolinspektionens bedömningar

Intern samordning och samverkan med utomstående aktörer

Här har Skolinspektionen granskat om kommunen har en välfungerande samordning inom den egna organisationen, i syfte att stödja den uppsökande verksamheten. Skolinspektionen har även granskat om kommunen tar ett tydligt ansvar genom att initiera och upprätthålla relevant samverkan med andra aktörer för att stödja den uppsökande verksamhet som kommunen bedriver.

Samordningen inom den egna organisationen

Granskningen visar att kommunen har en väl fungerande samordning i sin organisation som stödjer den uppsökande verksamheten.

Av intervjuer med funktionschefen och rektorn för vuxenutbildningen framgår att kommunen prioriterar den uppsökande verksamheten. Både funktionschefen och rektorn berättar att kommunen genomför flera uppsökande aktiviteter och att de inom organisationen genomfört en omfördelning av resurser för att specifikt kunna arbeta med uppsökande verksamhet. Detta har enligt de båda lett till att verksamheten nu har mer resurser och är bättre organiserad, med ökad kapacitet att arbeta mot målgruppen. Av intervju med rektorn och studie- och yrkesvägledarna framgår också att kommunen anpassar den uppsökande verksamheten efter lokala förutsättningar. Enligt rektorn är kommunens storlek hanterbar för uppdraget och berättar hur förändringen från att verksamheten tidigare låg under barn- och utbildningsförvaltningen till att nu vara närmare organiserad tillsammans med arbetsmarknadsenheten har stärkt arbetet med den uppsökande verksamheten. Funktionschefen uppger att det finns en styrgrupp som styr och följer upp den uppsökande verksamheten.

Det framgår vidare av intervjuer med funktionschefen och av flera representanter för kommunen som arbetar operativt med den uppsökande verksamheten att det finns en etablerad och fungerande intern samordning för den uppsökande verksamheten. Funktionschefen uppger att kommunens organisering för den uppsökande verksamheten inkluderar flera funktioner från både komvux och kommunens arbetsmarknadsenhet, såsom studie- och yrkesvägledare (syv) rektorer, specialpedagoger, arbetsmarknadshandläggare och socialrådgivare. Av intervju med funktionschefen framgår även att det finns en huvudmannaplan för

studie- och yrkesvägledningsarbetet samt en handlingsplan, vilka tillsammans reglerar styrning och uppföljning av arbetet med den uppsökande verksamheten. Planerna fungerar som centrala styrdokument för en samordnad och ändamålsenlig uppsökande verksamhet eftersom de tydliggör mål, ansvarsfördelning och arbetssätt.

Samverkan med andra aktörer

Granskningen visar att kommunen bedriver relevant samverkan med externa aktörer i syfte att stödja den uppsökande verksamheten.

Av intervju med funktionschefen och skriftlig information som inkommit till Skolinspektionen framkommer att kommunen har formulerat ett tydligt syfte med samverkan med externa aktörer. Syftet är att stödja den uppsökande verksamheten bland annat genom att identifiera individer behov av vuxenutbildning på grundläggande nivå, stärka kompetensförsörjningen och få individer i arbete. Av skriftlig information samt av intervjuer framgår att kommunen bedriver extern samverkan genom flera forum. Kommunen leder flera av dessa forum och bidrar med samordning, individstöd och utbildningsinsatser. Det handlar om strategiska och operativa ledningsgrupper, ärendesamverkan, möten med leverantörer och lokala arbetsgivare samt ett koordinatorteam. Koordinatorteamet består av representanter från kommunen och Arbetsförmedlingen vilka träffas regelbundet för att tidigt uppmärksamma deltagare med behov av samordnade insatser.

Det framgår även att kommunen har dokumenterat samverkan i skriftliga överenskommelser. Enligt en överenskommelse mellan Osby kommun och Arbetsförmedlingen från april 2024 sker samverkan både på strategisk och operativ nivå. Den involverar interna aktörer som socialtjänsten, vuxenutbildningen, Yrkesskolan och kommunens verksamhetscenter för arbete, integration och kompetensförsörjning samt externa aktörer som Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Region Skåne, Samordningsförbundet Skåne Nordost, leverantörer av arbetsmarknadsinsatser och lokala arbetsgivare. Enligt överenskommelsen har kommunen en aktiv roll i denna samverkan bland annat genom att sammankalla möten, samordna insatser och bidra med individstöd, utbildning och arbetslivsinriktade insatser.

Arbetet med aktiv uppsökande verksamhet

Här har Skolinspektionen granskat om kommunen arbetar systematiskt med att ta reda på vilka kvinnor och män i kommunen som är i behov av och rätt till utbildning på grundläggande nivå. Skolinspektionen har även granskat om kommunen systematiskt och aktivt söker upp kvinnor och män inom denna målgrupp.

Arbetet med att ta reda på vilka kvinnor och män i kommunen som är i behov av och har rätt till utbildning

Granskningen visar att kommunen har en planerad och återkommande informationsinhämtning. Kommunen saknar dock ett tillvägagångssätt som ger en bredare bild och riskerar därmed att inte uppmärksamma andra tänkbara elever.

Av skriftlig information samt av intervjuer med funktionschefen framkommer att kommunens arbete med den uppsökande verksamheten utgår från en huvudmannaplan för studie- och yrkesvägledningen samt en handlingsplan för studie- och yrkesvägledning, den kommunala vuxenutbildningen och arbetsmarknadsverksamheten. I de båda dokumenten beskrivs syfte, mål, aktiviteter samt ansvarsfördelning kopplad till den uppsökande verksamheten. Exempel på aktiviteter inkluderar kartläggning av individers bakgrund, möjligheter, svårigheter och förutsättningar för studier och arbetet. Flera olika aktörer ansvarar för olika delar av planen såsom vuxenutbildningen, kommunens verksamhetscenter för arbete, integration och kompetensförsörjning, studie- och yrkesvägledarna, rektorn, specialpedagoger och arbetsmarknadshandläggare med flera.

Av intervjuer med funktionschefen och representanter för den uppsökande verksamheten samt av skriftlig information som inkommit till Skolinspektionen framgår att kommunen använder flera tillvägagångssätt för att identifiera individer i behov av utbildning på grundläggande nivå. Dessa inkluderar statistik från Arbetsförmedlingen, kartläggningar genom kommunens verksamhetscenter för arbete, integration och kompetensförsörjning, information om nyanlända samt egna uppskattningar baserade på tillgängliga underlag. Av intervjuer med funktionschefen och representanter för den uppsökande verksamheten samt av skriftlig information som inkommit till Skolinspektionen framgår att syftet är att skaffa sig en bred bild av tänkbara elever som kan vara i behov av utbildning på grundläggande nivå. Kommunen har genom dessa underlag identifierat flera målgrupper såsom nyanlända, så kallade "hemmasittare", personer med brokig skolbakgrund, arbetslösa, unga vuxna utan grundläggande utbildning samt personer som vill skola om sig eller komplettera tidigare studier. Det framgår dock inte i vilken utsträckning kommunen har kvantifierat dessa grupper.

Trots att kommunen använder flera tillvägagångssätt för att identifiera tänkbara elever, framkommer det att arbetet med att kartlägga utbildningsbehov inte är heltäckande. Bland annat uppger rektorn att kommunen saknar ett samlat system för att få en bredare bild av invånarnas utbildningsbakgrund. Enligt funktionschefen och representanter för den uppsökande verksamheten innebär detta att vissa grupper riskerar att inte identifieras. Det gäller exempelvis personer som arbetar utan avslutad grundskoleutbildning, unga vuxna som försörjs av sina föräldrar samt personer som försörjs av en partner. Enhetschefen

och övriga operativa representanter bedömer att det finns ett mörkertal och att kommunen inte identifierar alla tänkbara elever.

Av skriftlig information som inkommit till Skolinspektionen samt av intervjuer med funktionschefen och rektorn framgår att kommunen återkommande under året inhämtar information om vilka kvinnor och män som är i behov av utbildning på grundläggande nivå. Kommunen arbetar med könsuppdelad statistik, men funktionschefen och rektorn berättar att de ser ett behov av att fördjupa analysen utifrån kön för att kunna anpassa kommunikationen till olika målgruppers värderingar, erfarenheter och livssituationer i syfte att nå fram mer effektivt till både kvinnor och män. Funktionschefen uppger att informationsinhämtning sker var tredje månad genom uppföljning av indikatorer och statistik från Arbetsförmedlingen, ett underlag som ledningsgruppen regelbundet följer upp. Rektorn berättar att koordinatorteamet hämtar information om individens behov av utbildning var sjätte vecka, medan studie- och yrkesvägledarna har månatlig uppföljning av elever som studerar sfi för att vid behov kunna motivera dem till utbildning på grundläggande nivå. Denna informationsinhämtning sker genom ärendesamverkan mellan kommunen och Arbetsförmedlingen.

Uppsökandet av kvinnor och män i kommunen som är i behov av och har rätt till utbildning

Granskningen visar att kommunen arbetar aktivt med att nå de grupper av tänkbara elever de identifierat och som är i behov av och har rätt till utbildning på grundläggande nivå.

Representanter för den uppsökande verksamheten uppger att de genomför specifika insatser såsom informationsmöten och enskilda samtal, särskilt riktade mot individer som står utanför utbildningssystemet så som arbetslösa och personer som varit hemma med barn under lång tid och som kan vara i behov av och ha rätt till utbildning. Funktionschefen säger att de anpassar kommunikationen efter olika målgrupper, där värderingar och kulturella faktorer spelar en viktig roll. Detta bekräftas av studie- och yrkesvägledare som uppger att de i det praktiska arbetet möter utmaningar kopplade till kulturella skillnader, som att män i vissa grupper är svårare att nå eller att det kan finnas föreställningar som kan skapa skuld eller motstånd mot att studera, särskilt bland kvinnor med barn.

Av dokumentation som Skolinspektionen har tagit del av samt av intervjuer med funktionschefen och representanter för den uppsökande verksamheten framkommer att kommunen återkommande använder olika metoder för att söka upp och informera tänkbara elever om grundläggande utbildning på komvux. Metoderna inkluderar utskick av informationsbrev, temadagar, besök på gymnasiet och introduktionsprogrammet, föreläsningar av studie- och yrkesvägledare, deltagande vid mässor och marknadsdagar samt närvaro vid

matbutiker. Av dokumentation som Skolinspektionen har tagit del av samt av intervjuer med funktionschefen och representanter för den uppsökande verksamheten framkommer att flera av dessa insatser har utvecklats utifrån återkommande informationsinhämtning, såsom statistik från Arbetsförmedlingen, uppföljning av nuläget för de elever som studerar sfi och samverkan inom ramen för kommunens aktivitetsansvar. Kommunen genomför även flera riktade insatser för att nå tänkbara elever, exempelvis mot "hemmasittare" och elever på introduktionsprogrammet. Vissa insatser genomför kommunen i samarbete med Arbetsförmedlingen, medan andra bygger på information från aktivitetsansvaret och uppföljning av individens utbildningsbehov.

Arbetet för att informera och skapa motivation till studier

Här har Skolinspektionen granskat om kommunen tar reda på målgruppens behov av och önskemål om studier för att utifrån denna kunskap kunna informera om olika möjligheter till utbildning. Skolinspektionen har även granskat kommunens arbete med att skapa motivation till studier bland tänkbara elever.

Kommunens kartläggning av målgruppens behov för att kunna motivera tänkbara elever

Granskningen visar att kommunen tar reda på målgruppens behov och önskemål och att de utifrån denna kunskap individanpassar arbetet med att informera om olika utbildningsmöjligheter samt att skapa motivation till studier.

Funktionschefen uppger att representanterna för den uppsökande verksamheten arbetar för att kommunicera utbildningens relevans på ett sätt som gör att tänkbara elever ser kopplingen till framtida arbete eller studier. Enligt funktionschefen genomför både studie- och yrkesvägledarna och personal på kommunens arbetsmarknadsenhet kartläggningar av tänkbara elevers behov av utbildning på grundläggande nivå.

Av intervjuer med såväl funktionschefen och rektorn som representanter för den uppsökande verksamheten framgår att kommunen erbjuder orienteringskurser. De erbjuder däremot inga introduktionskurser, främst på grund av bristande efterfrågan och av ekonomiska skäl. Rektorn och funktionschefen berättar att det förekommit att kommunen genomfört vissa motiverande insatser i samverkan med förebilder, vilket är ett exempel på arbetssätt som kan bidra till att öka motivationen hos tänkbara elever. Rektorn nämner exempelvis att de arrangerat ett studiebesök på ett särskilt boende, där tänkbara elever mötte personal med utländsk bakgrund som delade sina erfarenheter i syfte att inspirera och bryta traditionella föreställningar. Det har också förekommit att tänkbara elever på mässor fått möta tidigare elever i syfte att motivera dem att påbörja studier på grundläggande nivå. Även detta är ett exempel på hur kommunen arbetar med att

skapa motivation genom förebilder. Samtidigt uppger några intervjuade elever att viss information om utbildningsmöjligheter på komvux inte har förmedlats av kommunen, utan av andra aktörer.

Av intervjuer med funktionschefen och studie- och yrkesvägledare framgår att de har god insikt i att målgruppen är bred och består av hela spannet från svårmotiverade till målinriktade individer. Studie- och yrkesvägledarna berättar att de i möten med tänkbara elever försöker ge dem så mycket information som möjligt till exempel om möjligheter till distansstudier och att det finns möjlighet att få stöd av specialpedagog. Även elever bekräftar att sådan information förekommit.

Av intervjuer med såväl funktionschefen som studie- och yrkesvägledare framgår att de inom den uppsökande verksamheten aktivt arbetar för att anpassa informationens utformning till en heterogen målgrupp. Enligt de intervjuade handlar det bland annat om att ta hänsyn till individernas studievana, språkkunskap och livssituation när de arrangerar studiebesök, temadagar och föreläsningar eller när kommunen informerar i sociala medier, via riktade informationsbrev eller genom muntlig kommunikation. Representanterna för den uppsökande verksamheten berättar att de arbetar på olika sätt för att möta tänkbara elever exempelvis genom sitt samarbete med Arbetsförmedlingen, kommunens verksamhetscenter för arbete, introduktionsprogrammet och genom närvaro i olika samhällssammanhang, såsom mässor och lokala evenemang.

Funktionschefen uppger att kommunen använder könsuppdelad statistik som ett verktyg för att identifiera utbildningsbehov och att värderingar samt könsskillnader beaktas. Av dokumentation som Skolinspektionen har tagit del av framgår att kommunen strävar efter att öka medvetenheten inom organisationen om icke-könsstereotyper utbildningsval i vägledning och marknadsföring.

Personliga möten med tänkbara elever

Granskningen visar att kommunens arbete för att motivera kvinnor och män som är i behov av utbildning på grundläggande nivå präglas av personliga möten.

Rektorn och studie- och yrkesvägledarna uppger i intervjuer att de bedömer att kommunen i hög utsträckning inom ramen för sin uppsökande verksamhet arbetar med personliga möten. Ett par av de intervjuade eleverna bekräftar detta och berättar att de haft personlig kontakt med kommunens funktioner inför eller i samband med studiestart. Av dokumentation som Skolinspektionen har tagit del av samt av intervjuer med funktionschefen och representanter för den uppsökande verksamheten framgår att kommunen använder flera mötesformer för att informera om möjligheten till studier på grundläggande nivå. Det handlar bland annat om enskilda samtal via studie- och yrkesvägledarna och arbetsmarknadsenheten samt att sfi-lärare informerar vid undervisningstillfällen.

Därutöver nämner de intervjuade drop-in, personliga möten, digitala system samt mässor som ytterligare mötesformer inom ramen för det uppsökande arbetet. Rektorn och studie- och yrkesvägledarna uppger att målgruppen får information via kommunens verksamhetscenter för arbete och att möten sker både spontant och genom bokade tider. Detta är ett exempel på en aktiv insats för att nå ut till individer som annars riskerar att inte ta kontakt på egen hand. De berättar även att kommunen använder även sociala medier för att tipsa om möjligheter till möten.

Information om ekonomiskt stöd och andra praktiska villkor vid studier

Granskningen visar att kommunen informerar om ekonomiskt stöd och praktiska villkor som kan påverka individens möjlighet att påbörja och genomföra studier.

Funktionschefen berättar att studie- och yrkesvägledarna och personer på arbetsmarknadsenheten som är involverade i den uppsökande verksamheten vid olika tillfällen ger tänkbara elever information om möjligheter till ekonomiskt stöd vid studier på grundläggande nivå. De informerar även om att utbildningen är kostnadsfri. Representanter för den uppsökande verksamheten berättar att de informerar om detta muntligt via mässor och vid de samtal de har med tänkbara elever som besöker kommunens verksamhetscenter för arbete, integration och kompetensförsörjning. Information finns även tillgänglig på kommunens webbsida.

Av intervjuer med funktionschefen, representanter för den uppsökande verksamheten samt elever framgår att kommunen ger information om barnomsorg och tjänstledighet i samband med det motiverande arbetet. Kommunen ger information om rätten till tjänstledighet vid studier i samband med att kommunen har öppet hus, drop-in-möten och via hemsidan. Därvid ger kommunen information om barnomsorg via kommunens verksamhetscenter för arbete. De intervjuade berättar att de konsekvent ger information om studietakt och distansstudier i samband med att de träffar tänkbara elever i olika sammanhang. Samtliga intervjuade elever uppger att de fått information om möjligheten att studera i olika takt. Funktionschefen berättar att information om studietakt och distansstudier ges via studie- och yrkesvägledarna inom ramen för det uppsökande arbetet. Representanter för den uppsökande verksamheten uppger att information ges både muntligt och skriftligt.

Identifierade utvecklingsområden

Arbetet med att ta reda på vilka personer som är i behov av utbildning på grundläggande nivå saknar systematik i vissa delar

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande del:

- Utveckla ett systematiskt arbetssätt för att få en bred bild över vilka grupper av kvinnor och män i kommunen som är i behov av och har rätt till utbildning på grundläggande nivå

Skollagen anger att det är hemkommunen som ansvarar för att vuxna från och med 1 juli det år personen fyller 20 år som saknar sådana kunskaper som normalt uppnås i grundskolan och som har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildning på grundläggande nivå inom komvux, också får delta i sådan utbildning.¹ Hemkommunen har också enligt skollagen en skyldighet att bedriva uppsökande verksamhet vad gäller personer som behöver grundläggande vuxenutbildning. Detta innebär att varje kommun aktivt ska verka för att nå de vuxna i kommunen som har rätt att delta i utbildning på grundläggande nivå och för att motivera dem att delta i sådan utbildning.² För att klara av detta behöver kommunen ha en övergripande planering för det uppsökande arbetet som också följs.³ Planeringen bör vara formulerad utifrån de lokala förutsättningarna som råder i den aktuella kommunen.⁴

Av granskningen framgår att kommunen saknar ett tillvägagångssätt som ger en bred och samlad bild av hela målgruppen. Trots att kommunen genomför viss informationsinhämtning återkommande, riskerar kommunens tillvägagångssätt att vissa grupper inte identifieras. Därmed saknas ett bredare underlag för att få en samlad bild av målgruppen.

Skolinspektionen rekommenderar därför att kommunen utvecklar ett systematiskt arbetssätt för att ta reda på vilka kvinnor och män i medlemskommunerna som är i behov av och har rätt till utbildning på grundläggande nivå. Ett sådant arbetssätt är en förutsättning för att det uppsökande arbetet ska bygga på ett mer komplett underlag. Det bidrar också till att arbetet fungerar effektivt och når så många som möjligt inom målgruppen. Arbetet kan till exempel bestå i att planera och genomföra olika former av kartläggningar, där kommunen regelbundet samlar in information om målgruppens storlek och sammansättning. För att stärka kvaliteten kan kommunen även utveckla ändamålsenliga sätt att dokumentera resultatet av sin informationsinhämtning.

¹ 20 kap. 10 första stycket och 11 §§ skollagen

² 20 kap. 10 § andra stycket skollagen, prop. 2009/10:165, s. 845.

³ Statens skolverks författningssamling (SKOLFS 2013:180) Arbeta med studie- och yrkesvägledning, s. 16.

⁴ Prop. 2000/01:72, s. 41.

På Skolinspektionens vägnar

Beslutet har fattats av Marcus Rönnegård, utredare.

Föredragande i ärendet har varit utredaren Robert Kihlberg. I handläggningen av ärendet har även utredarna Pia Almarlind och Robert Östberg medverkat.

Bilaga 1: Granskningens utgångspunkter

Granskningens syfte

Granskningens syfte är att granska kvaliteten i kommunernas uppsökande verksamhet för komvux på grundläggande nivå genom att granska i vilken utsträckning den är aktiv och motiverande för de vuxna som har rätt att delta i utbildning på grundläggande nivå.

Skolinspektionen gör en samlad bedömning utifrån de kvalitetskriterier som tagits fram för granskningen, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet. Inom granskat område bedöms om verksamheten uppfyller framtagna kvalitetskriterier i hög utsträckning, i flera delar men utvecklingsområden finns eller i låg utsträckning.

Frågeställning

I vilken utsträckning är kommunernas uppsökande verksamhet aktiv och motiverande för de vuxna som har rätt att delta i utbildning på grundläggande nivå?

Kvalitetskriterier:

- Intern samordning och samverkan med utomstående aktörer
- Arbetet med aktiv uppsökande verksamhet
- Arbete för att informera och skapa motivation till studier

Bilaga 2: Granskningens genomförande

Bakgrundsuppgifter

Skolinspektionen besökte Osby kommun den 4 september 2025. Besöket genomfördes av utredarna Robert Kihlberg och Pia Almarind.

Underlag för bedömning

Underlaget i detta beslut utgörs av:

- Fyra enskilda intervjuer med fyra elever
- En intervju med tjänstepersoner som arbetar operativt med den uppsökande verksamheten för komvux på grundläggande nivå
- En intervju med ansvarig chef för den uppsökande verksamheten för komvux på grundläggande nivå
- Dokument som Skolinspektionen begärt in från kommunen

Innan beslut har fattats har huvudmannen fått ta del av Skolinspektionens tjänsteanteckning från besöket för faktakontroll.

De samlade iakttagelserna från alla verksamheter som har ingått i granskningen kommer att presenteras i en övergripande rapport. Rapporten är planerad att publiceras våren 2026.

Bilaga 3: Författningsstöd

Skolinspektionens uppdrag

Skolinspektionens granskning ska avse den granskade verksamhetens kvalitet i förhållande till mål och andra riktlinjer.⁵

Kommunernas skyldighet att bedriva uppsökande verksamhet för komvux på grundläggande nivå

Kommunerna ska tillhandahålla kommunal vuxenutbildning på bland annat grundläggande nivå.⁶ Utbildning på grundläggande nivå syftar till att ge vuxna sådana kunskaper som de behöver för att delta i samhälls- och arbetslivet och att möjliggöra fortsatta studier.⁷

Det är hemkommunen⁸ som ansvarar för att vuxna från och med 1 juli det år personen fyller 20 år som saknar sådana kunskaper som normalt uppnås i grundskolan och som har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildning på grundläggande nivå inom komvux, också får delta i sådan utbildning.⁹ Behörig att tas emot till kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå är även den som är yngre än 20 år, om det med hänsyn till den sökandes personliga förhållanden finns särskilda skäl.¹⁰ Kommunerna kan anordna utbildningen i egen regi eller i samverkan med andra utbildningsanordnare, organisationer och myndigheter.¹¹ Den som har rätt att delta i utbildningen i fråga har rätt att delta i den även om den tillhandahålls i en annan kommun än hemkommunen.¹²

Hemkommunen har enligt skollagen en skyldighet att bedriva uppsökande verksamhet vad gäller personer som behöver grundläggande vuxenutbildning. Varje hemkommun ska aktivt verka för att rekrytera och nå de vuxna i kommunen som har rätt att delta i utbildning på grundläggande nivå och för att motivera dem

⁵ 26 kap. 20 § skollagen (2010:800).

⁶ 20 kap. 3 § skollagen (2010:800).

⁷ 20 kap. 4 § första stycket skollagen.

⁸ Med hemkommun avses enligt definitionen i 29 kap. 6 § skollagen den kommun som en person är folkbokförd i. För den som är bosatt i landet utan att vara folkbokförd här avses med hemkommun den kommun som han eller hon stadigvarande vistas i eller, om han eller hon saknar stadigvarande vistelseort, den kommun som han eller hon för tillfället uppehåller sig i. Detsamma gäller den som har skyddad folkbokföring enligt 16 § folkbokföringslagen (1991:481).

⁹ 20 kap. 10 första stycket och 11 §§ skollagen.

¹⁰ 3 kap. 2 § förordning (2011:1108) om vuxenutbildning.

¹¹ Prop. 1990/91:85, s. 120.

¹² 20 kap. 11b § skollagen.

att delta i sådan utbildning. Begreppet "aktivt" finns i bestämmelsen om kommuners uppsökande verksamhet för att betona kommunernas ansvar för att de som tillhör målgruppen för utbildningen också tar del av sådan utbildning.¹³ Att aktivt verka kan enligt förarbetena till bestämmelsen handla om att genom stimulansåtgärder av olika slag såsom aktiva insatser och rekrytering på olika sätt verka för att vuxna inom målgruppen informeras och motiveras till utbildningen.

Detta förutsätter att kommunen tar reda på invånarnas behov och önskemål så att utbildningen kan anordnas på ett sätt som svarar mot dessa. För att kunna erbjuda en efterfrågestyrd utbildning har kommunerna utvecklat olika tillvägagångssätt i syfte att som en av flera grunder vid planering av kursutbud fånga upp de studerandes utbildningsönskemål. Det kan också handla om att studerande ges möjlighet att samtidigt studera både på grundläggande och på gymnasial nivå. Kommunen bör därtill se till att de studerande får information om praktiska villkor för att genomgå utbildning, till exempel i form av rätt till ledighet, studiestöd etcetera.¹⁴

Av förarbetena framgår att människor har olika förutsättningar för lärandet på grund av tidigare skolgång, arbets- och livserfarenheter. Dessa skilda förutsättningar påverkar människors önskemål och deras självupplevda behov av lärande. Samhället har ett speciellt ansvar för att stödja de personer som inte tar egna initiativ för att möta de ökande kraven på kunskaper. Allas behov av lärande skall kunna tillgodoses oberoende av till exempel utbildningsbakgrund, kön eller etnisk tillhörighet. Individuella olikheter ställer krav på en ökad flexibilitet när det gäller att möta människor i den uppsökande verksamheten, i vägledningssituationer och i utbildningens anordnande. Men det ställer också krav på en ökad lokal samverkan mellan aktörer i form av utbildningsanordnare, arbetsförmedling, fackliga organisationer och socialtjänst. I kommunens strategi för att möta vuxnas behov av utbildning och lärande bör ingå en övergripande plan för verksamheten utifrån lokala förutsättningar.¹⁵

Inom målgruppen som har rätt till utbildning inom komvux på grundläggande nivå kan det också finnas individer som har lägre motivation till att utbilda sig. Information om och marknadsföring av olika utbildningsvägar måste då kompletteras med andra åtgärder. En sådan åtgärd är uppsökande verksamhet för att i det personliga mötet informera om olika möjligheter till utbildning och skapa motivation till studier och det krävs tid och är omfattande att bedriva ett sådant motivationsskapande arbete. Det är av vikt att kommunen tar tillvara alla samverkansmöjligheter till uppsökande och motivationsskapande verksamhet. Det kan till exempel handla om förebilder från arbetsplatsen, föreningslivet och

¹³ 20 kap. 10 § andra stycket skollagen, prop. 2009/10:165, s. 845.

¹⁴ Prop. 2000/01:72, s. 11,42, prop. 1990/91:85, s. 120, 152.

¹⁵ Prop. 2000/01:72, s. 41.

fackliga organisationer eller deltagande i orienteringskurser arrangerade av bland annat studieförbund.¹⁶

En annan viktig del i hemkommunens motiverande arbete är att tillgodose en utbildning som är tillgänglig utifrån den enskilde individens önskemål och behov. Det är inte alltid möjligt eller önskvärt för en person att följa en utbildning som löper i en viss takt, som är förlagd till en viss ort eller studielokal och som pågår ett visst antal timmar i veckan.¹⁷ Av läroplanen för vuxenutbildningen framgår att vuxenutbildningen ska stödja de elever som under sin studietid har behov av att kombinera utbildning och arbete. Flexibilitet ska alltid eftersträvas när det gäller utbildningen och det kan handla om plats för utbildningens genomförande, tid, studietakt, studieform och sätt att lära.¹⁸

Individens möjligheter till studier beror inte enbart på en välutbyggd tillgänglighet till utbildning. Individen har även behov av ekonomiskt stöd under sin studietid. Detta stöd har stor betydelse för rekrytering av studerande. För vissa grupper är ett förmånligt studiestöd en nödvändighet för att ta beslut om att investera i sitt eget lärande. Många människor drar sig för att ta lån för sina studier. För att dessa skall ta steget in i utbildning krävs ett snabbt beslut om hur deras privatekonomiska situation kan lösas. Detta gäller framför allt de som startar med en kort utbildningsbakgrund. Det blir därför nödvändigt att beslutet om stöd fattas så nära individen som möjligt.¹⁹

För att nå vuxengrupper med information om utbildning och bistå dem i utbildningsvalen är studie- och yrkesvägledning en viktig åtgärd. Inom ramen för den allmänna skyldigheten hemkommunen har att informera om vuxenutbildningen inryms att se till att studie- och yrkesvägledningen inom komvux fungerar väl. Det handlar bland annat om att en fungerande studie- och yrkesvägledning för målgruppen kan medverka till att felval och studieavbrott undviks och att resurserna används effektivare.²⁰ Vägledning är viktigt inför studiestarten, under studietiden och i samband med studiernas slutförande med utgångspunkt i individens behov och studiemål.²¹ Den faktiska kunskap en individ besitter måste lyftas fram och tas till vara i varje vägledningssituation. Ett

¹⁶ Prop. 2000/01:72, s. 42.

¹⁷ Prop. 2000/01:72, s. 45.

¹⁸ Läroplan för vuxenutbildningen (Lvux12), 1 Vuxenutbildningens uppdrag och värdegrund, En likvärdig utbildning.

¹⁹ Prop. 2000/01:72, s. 47.

²⁰ Prop. 1990/91:85, s. 152.

²¹ Prop. 2000/01:72, s. 42–43

instrument för detta är validering av en individs praktiska och teoretiska kunskaper och kompetenser i syfte att hitta rätt utbildning.²²

Av Skolverkets allmänna råd om studie- och yrkesvägledning framgår att studie- och yrkesvägledningen inom komvux måste ha en beredskap och en planering för att fånga upp de till de personer som ännu inte är elever i utbildningen. Det handlar om att erbjuda vägledning för personer som planerar att börja studera, men också om kommunens ansvar att aktivt söka upp och motivera dem som saknar utbildning.²³

Vidare framgår av de allmänna råden att ungdomar och vuxna som saknar en slutförd utbildning och befinner sig utanför gymnasieskolan och vuxenutbildningen ofta står inför en svår situation på arbetsmarknaden och riskerar att hamna i utanförskap. Därför är det av stor vikt att dessa ungdomar och vuxna söks upp och erbjuds ett utbildningsalternativ enligt sina önskemål och förutsättningar. Studie- och yrkesvägledningen har en dubbel funktion inom vuxenutbildningen, dels att vägleda personer som redan befinner sig i studier, dels att vägleda presumtiva deltagare. Elever och presumtiva elever till de tre skolformerna inom vuxenutbildningen har varierande grad av studievana, skilda livssituationer och olika förutsättningar för studier. Därför behöver informationen om den vuxnes möjligheter utformas och tillgängliggöras, så att varje individ kan hitta och ta till sig informationen. Till exempel har en stor del av vuxenutbildningens målgrupp svenska som sitt andraspråk med varierande kunskaper i svenska och mycket varierande erfarenheter av utbildning. Kommunen behöver ha kunskaper om vuxenutbildningens målgrupper och vilka informationskanaler de använder för att inhämta information. Informationen behöver ge en tydlig bild av den studie- och yrkesvägledning som erbjuds så att individen vet vad han eller hon kan förvänta sig av den. Nyanlända elever behöver, oavsett skolform, få information om utbildningssystemet, sina möjligheter till studier och arbetsmarknadens kompetenskrav. För att säkerställa att alla kan ta till sig informationen kan den behöva anpassas.²⁴

Av läroplanen för vuxenutbildningen framgår att vägledningsinsatser för elever och presumtiva elever fyller en viktig funktion. Av den anledningen ska enligt

²² Enligt 2 kap. 8 § förordning (2011:1108) om vuxenutbildning får validering få ske inom ramen för alla kurser och nivåer i ämnen och ska utgå från elevens förutsättningar och behov. En elev som har genomgått validering för en del av en kurs eller nivå i ett ämne behöver inte delta i undervisningen när det gäller den delen av kursen eller nivån, prop. 2000/01:72 s. 43.

²³ Skolverkets Allmänna råd med kommentarer, Arbete med studie- och yrkesvägledning (2013), SKOLFS 2013:180, s. 16.

²⁴ Skolverkets allmänna råd med kommentarer, Arbete med studie- och yrkesvägledning, s. 32.

skollagen elever i vuxenutbildningen ha tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning kan tillgodoses.²⁵

Av läroplanen framgår vidare att vuxenutbildningens målgrupp är heterogen och eleverna är individer med mycket olika förutsättningar. Även elevernas mål med utbildningen kan variera kraftigt. Utbildningen måste därför anpassas utifrån individens behov och förutsättningar och den kan variera både till längd och till innehåll. Vuxenutbildningen ska alltid möta varje elev utifrån elevens behov och förutsättningar.²⁶

Kommunalförbund kan ta över ansvaret för vuxenutbildning från kommunerna

Av bestämmelser i kommunallagen framgår att kommuner och regioner får bilda kommunalförbund och lämna över skötseln av kommunala angelägenheter till sådana förbund.²⁷ Ett kommunalförbund bildas på så sätt att medlemmarna genom beslut i fullmäktige antar en förbundsordning. Ett kommunalförbund är en offentligrättslig juridisk person som är fristående i förhållande till sina medlemskommuner och som kan förvärva rättigheter och skyldigheter.²⁸

När ett kommunalförbund har hand om en angelägenhet som det finns bestämmelser om i en särskild författning, ska den författningens bestämmelser om kommuner eller regioner tillämpas för förbundet.²⁹ Om en specialreglerad kommunal angelägenhet blir överförd till ett kommunalförbund medför det att specialregleringen då gäller för kommunalförbundet i stället för kommunen.³⁰

Hemkommunens ansvar enligt 20 kap. 10 § skollagen att bedriva uppsökande verksamhet vad gäller personer som behöver grundläggande vuxenutbildning är en sådan specialreglerad kommunal angelägenhet som kan överföras till ett kommunalförbund.

²⁵ Lvux12, 1. Vuxenutbildningens uppdrag och värdegrund, Rättigheter och skyldigheter.

²⁶ Lvux 12, 1. Vuxenutbildningens uppdrag och värdegrund, Vuxenutbildningens uppdrag.

²⁷ 3 kap. 8 § kommunallagen (2017:725).

²⁸ Prop. 2016/17:171, s. 399.

²⁹ 9 kap. 2 § andra stycket kommunallagen.

³⁰ Prop. 2016/17:171, s. 400.